

ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА: СВІТОВИЙ КОНТЕКСТ

УДК 376(09)(073)

ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ США (КІНЕЦЬ ХІХ - ПОЧАТОК ХХ СТОЛІТТЯ)

Роман Безлюдний, Віта Безлюдна

У статті описано історію формування підтримки дітей з особливими потребами в освітніх закладах США (кінець ХІХ- початок ХХ століття). Розглянуто перші організації та установи, які виховували дітей з обмеженими можливостями. Значну увагу приділено основним підходам до підтримки осіб з особливими потребами в освітніх закладах, таких як: розширення доступу до освіти, основний напрям і включення. Подано характеристику освітніх проєктів та програм, до яких залучені діти з особливими потребами. З'ясовано кінцеву мету навчання і виховання дітей з особливими потребами в США, яка полягає у виробленні навичок, які дали б змогу дитині досягти самостійності.

Ключові слова: підтримка, діти з особливими потребами, програми, проєкти, підходи, освітні заклади.

Проблема підтримки дітей з особливими потребами належить до однієї із найбільш актуальних в сучасній Україні. Зміна соціальних відносин в суспільстві вимагає зміни підходів у підготовці дітей з особливими потребами до майбутнього самостійного життя. Будь-яке новаторство, а особливо у такій нелегкій справі, як підтримка дітей з особливими потребами у освітніх закладах, можливе за умов використання досвіду країн Західної Європи, зокрема США, де освітні заклади відіграють суттєву роль у підтримці осіб з обмеженими можливостями.

Особливості виховання та надання освіти для дітей з особливими потребами розглянуто у працях С. Вознюк, О. Іщенко, Л. Калмикової, В. Козубняк, А. Колупаєвої, О. Кухарук, Н. Софій. Деякі аспекти навчально-виховної діяльності дітей з особливими потребами у закладах освіти висвітлено у дослідженнях О. Андрієнко, Н. Заїченко, Н. Красносілецької, С. Омельченко, Н. Романова, І. Трубавіної.

Мета статті полягає у дослідженні розвитку підтримки дітей з особливими потребами в освітніх закладах США у визначений історичний період.

Наукові джерела свідчать, що до початку ХІХ століття у США та країнах Західної Європи підтримка дітям з особливими потребами практично не надавалася. Вони залишалися вдома зі своїми родинами або їх віддавали до

притулків. Часто такі діти були тягарем для своїх сімей і члени сімей зверталися по сторонню допомогу.

Першу відому нам спробу навчати дітей з вадами зробив 1800 року французький лікар Жан-Марк Ітард. Він розробив унікальну методику, яку згодом запозичили педагоги і науковці США. Послідовники Ітарда заснували організацію, яка здійснювала наукові дослідження відхилень розвитку. 1830 року в Сполучених Штатах Америки, де були створені перші школи для сліпих та глухих. Учні в цих школах були ізольовані і навчалися за спеціальними програмами, розробленими для окремих груп інвалідів. Так, у школах для глухих використовували альтернативні системи спілкування, мову знаків, мову жестів тощо. Оскільки це були великі заклади, вони часто були розташовані за сотні кілометрів від домівок учнів і діти перебували в них майже весь час.

Надалі, з другої половини XIX століття, педагогічний напрям в організації підтримки дітей з особливими потребами став основним. В цей час почали відкриватися допоміжні класи і допоміжні школи для дітей з легкими формами розумової відсталості [5, с. 14].

Перші американські школи будувалися на основі шкільної програми, вчительського прикладу і дисципліни. Головним джерелом морального і релігійного виховання була Біблія і складені на її основі книги для дітей. Дітям прищеплювалась любов до ближнього, гуманне ставлення до оточуючих, розвивалися такі якості, як щедрість, патріотизм [7, с. 6].

На початку XX століття в США школи працювали у відносній ізоляції від сімей, захищаючи її функціонування від стороннього «втручання». Ця ізоляція, звичайно, була суперечливою в ситуаціях уразливості або труднощів. З'явилася потреба в тому, хто міг би охопити усі напрями соціальної роботи. Традиційний підхід воз'єднання дітей із мережами соціальних установ був очевидний з самих ранніх років педагогічної роботи у цій галузі. Школа швидко стала місцем надання усіх послуг дітям і сім'ям [8, с. 31–58].

Зазначимо, що на початку XX століття підтримка дітей з особливими потребами формувалася не лише шляхом організації установ для дітей з порушеннями інтелекту, а також розвивалися й заклади для навчання і виховання дітей з іншими видами вад, деякі з них стали виникати набагато раніше за аналогічні заклади для дітей та молоді з обмеженими можливостями, причому не лише у Франції, але і в США.

Першими освітніми установами на початку XX століття для дітей з особливими потребами були притулки і приватні школи-інтернати. Установи першого і другого напрямку обслуговували переважно дітей відсталих у розвитку, а установи педагогічні – дітей з легкою формою відсталості. До завдань цих установ входило надати вихованцям загальну освіту, трудову підготовку і таким чином надати допомогу звичайній школі, звільнивши її від дітей, що заважають нормальній роботі.

З середини 60-х років XX століття у США розпочалася реалізація проекту під назвою «Головний старт». Це була широка освітня і медична програма для дітей та їхніх батьків. Із 1972 року до класів, що навчалися за програмою

«Головний старт», почали залучати дітей із вадами. Це була перша масова спроба створення інклюзивних класів.

Підкреслимо, що у США дитячу інвалідність визнано національною проблемою. У зв'язку із цим була розроблена Національна програма боротьби з дитячою інвалідністю, відповідно до якої поставлені завдання створити центри з підготовки фахівців з реабілітації, обслуговування на місцях дітей-інвалідів, розроблення програм навчання й виховання в школах.

Обслуговування дітей-інвалідів у США охоплює профілактику, діагностику, навчання, клінічне обстеження, соціально-реабілітаційну службу.

Швидкий економічний розвиток у 60-х роках ХХ ст. спричинив зміну освітніх пріоритетів у США. Пріоритетним завданням шкіл стало забезпечення високого рівня академічної підготовки учнів. У результаті значно менше часу відводилося на формування характеру дітей, їхнє моральне виховання [1].

У 70-х рр. ХХ століття у США процес підтримки дітей з особливими потребами активно почав розвиватися у вигляді декількох підходів, таких як: *widening participation* (розширення доступу до освіти), *mainstreaming* (основний напрям) та *inclusion* (включення) [6, с. 100–106].

Перші два підходи (*widening participation*), (*mainstreaming*) передбачають, що діти з обмеженими можливостями можуть спілкуватися зі своїми однолітками під час різноманітних дозвіллевих заходів, відвідувати масові школи, але, перш за все, з метою розширення соціальних контактів, а не здобуття освіти.

Третій підхід (*inclusion*) – слід розуміти як реформування масових шкіл та перепланування навчальних приміщень таким чином, щоб вони відповідали потребам усіх дітей без винятку.

У 1975 році Конгрес США затвердив надзвичайно важливий законопроект (*Individuals with Disabilities Education Act (IDEA)*) згідно з яким для «безоплатної, відповідної громадської освіти» дітей з вадами могли використовуватися федеральні кошти. В цьому законі зроблено наголос на тому, що родини повинні стати важливим елементом системи освіти дітей молодшого віку. Відтак у Сполучених Штатах Америки діти з вадами могли отримувати освіту, яка разом з відповідною медичною допомогою, дала їм змогу повністю розкрити власний потенціал. Малята-інваліди могли відвідувати дитячі садки і початкові школи. Старші діти могли навчатися у професійних училищах, школах, коледжах. Завдяки такому підходу в дорослому віці інваліди мали можливість працювати, сплачувати податки і користуватися всіма правами, які надає людям суспільство [4].

Однак згодом, зростаюча аморальність суспільства і низький освітній рівень американських шкіл викликали серйозне занепокоєння на державному рівні. У 1981 році президент США Р. Рейган створив Національну комісію з дослідження проблем якості шкільної освіти. В опублікованій у 1983 році доповіді «Нація в небезпеці: необхідність реформ школи» було визначено недоліки існуючої системи освіти та шляхи подолання проблем як у навчанні, так і вихованні [2, с. 102–110].

У 80-х рр. Національна асоціація освіти сформулювала основні завдання

щодо навчання дітей з розумовою відсталістю, які передбачають:

- 1) досягнення економічної ефективності навчання;
- 2) виховання таких поведінкових навичок, щоб інші члени сім'ї не відчували тягаря від перебування вдома дитини з розумовою відсталістю;
- 3) виховання таких моральних цінностей, які б дозволили дитині у майбутньому бути рівноправним громадянином країни [4, с. 35].

Слід зазначити, що у США кінцевою метою навчання і виховання дітей з особливими потребами є вироблення навичок, які дали б змогу існувати самостійно, прищеплення корисних соціальних умінь, які дадуть змогу жити і працювати у звичайному середовищі. У зв'язку з таким підходом загальноосвітня підготовка і розвиток процесів пізнання не займають значне місце в роботі з розумово відсталими дітьми.

Нині підтримка дітей з обмеженими можливостями в освітніх закладах США здійснюється державними й недержавними громадськими організаціями. Причому, недержавні організації можуть бути міжнародні, національні асоціації або муніципальні установи.

Так, наприклад, однією із авторитетних організацій є Міжнародна Ліга Спільної допомоги дітям-інвалідам. Її філії є в більш ніж у 70 країнах світу, у тому числі і в США. Метою роботи цієї організації є боротьба за права дітей з обмеженими функціональними можливостями на міжнародному й національному рівнях. Члени Ліги проводять дослідження дитячої інвалідності, організують конференції, здійснюють співробітництво між країнами, допомагають розробляти національні програми боротьби з дитячою інвалідністю.

Узагальнюючи вище наведені факти, ми дійшли висновку, що педагогічна підтримка дітей з особливими потребами у освітніх закладах США характеризувалася появою шкіл та установ, в яких здійснювалася спеціалізація за окремими загальноосвітніми дисциплінами, та розробленням спеціальних навчальних програм та проектів для осіб з особливими потребами.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у аналізі навчальних програм та проектів підтримки дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел:

1. Жуковський В. М. Морально-етичне виховання в американській школі (30-і роки XIX ст. – 90-і роки XX ст.): дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01/В. М. Жуковський – К., 2004. – 625 с.
2. Малькова З. А. Тринадцять лет спустя: американская школа-96 // Педагогика. – 1996. – № 5. – С. 102–110.
3. Методичні рекомендації щодо удосконалення утримання та виховання дітей у дитячих інтернатних закладах на принципах, що базуються на Конвенції ООН про права дитини / авт.-упоряд. Л. С. Волинець [та ін.]; голова ред. кол. В. Т. Биковський; Український ін-т соціальних досліджень. – К.: Студцентр, 1998. – 192 с.
4. Соціальні особливості навчання та виховання дітей-інвалідів // Вінницький міський центр соціальної служби для молоді. – Вінниця, 2001.
5. Хатем Абдеен. Система помощи детям с ограниченными возможностями здоровья в Иордании (Медико-психолого-педагогическая модель): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Хатем Абдеен. – Москва, 2003. – 147 с.
6. Ярская-Смирнова Е. Р. Инклюзивное образование детей-инвалидов / Ярская-Смирнова Е. Р., Лошакова И. И. // СОЦИС. – 2003. – № 5. – С. 100–106.

7. Lickona, T. *The Return of Character Education* / Lickona, T. // *Educational Leadership*. – 1993. – Nov. – V.51. – № 3. – P. 6-11.
8. Litwak, E. *A balance theory of coordination between bureaucratic organizations and community primary groups* / E. Litwak, & H. Meyer // *Administrative Science Quarterly*. – 1966. – № 11. – P. 31-58.